

Л. М. Алексеєнко, К. Л. Багрій, Н. С. Барабаш, І. В. Баришевська, О. А. Боднар, А. В. Бурковська, М. Р. Верескля, М. В. Вінчук, Н. П. Дребот, Є. В. Дуліба, І. В. Заїчко, К. С. Калинець, А. В. Кириченко, В. В. Коваленко, Н. Е. Ковшун, І. С. Крамаренко, А. О. Крисак, Г. М. Кулина, І. М. Лобанова, Т. І. Лункіна, О. О. Мезенцева, О. І. Мельник, Н. Я. Михаліцька, К. А. Мікуляк, В. Ю. Онісіфорова, Н. С. П'ятка, М. П. Панковець, А. С. Полтораєв, Т. В. Ріпа, З. М. Руденко, О. С. Сергєєва, О. П. Сідельник, Н. М. Сіренко, Т. Д. Сігаш, Г. Я. Стеблій, М. В. Стецько, Г. В. Східницька, О. М. Фещенко

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ФІНАНСОВО-КРЕДИТНОЇ СИСТЕМИ: ТЕОРІЯ ТА ПРАКТИКА

Колективна монографія

Полтава
2019

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ФІНАНСОВО-КРЕДИТНОЇ СИСТЕМИ: ТЕОРІЯ ТА ПРАКТИКА

Колективна монографія

**Полтава
2019**

УДК 336:336:77

Рекомендовано до друку вченою радою
Центру фінансово-економічних наукових досліджень
(Протокол № 19 від 10.12.2019 р.)

Рецензенти:

І. В. Охріменко – доктор економічних наук, професор, професор кафедри фінансів, банківської справи та страхування, проректор з навчальної та наукової роботи Київського кооперативного інституту бізнесу і права.

Л. І. Михайлова – доктор економічних наук, професор, професор кафедри менеджменту Сумського національного аграрного університету.

В. Ю. Медвідь – доктор економічних наук, доцент, професор кафедри економіки і підприємництва Сумського національного аграрного університету.

Сучасні тенденції розвитку фінансово-кредитної системи: теорія та практика : колективна монографія / Кол. авторів. Полтава: ПП «Астроя», 2019. 115 с.

У колективній монографії викладено теоретико-методологічні концепції формування фінансово-кредитної системи. Здійснено оцінку сучасного стану банківської системи України. Досліджено особливості трансформації фіскальної політики в Україні. Проаналізовано функціонування страхового ринку в Україні. Викладено сучасні аспекти фінансової безпеки підприємств і банківських установ України.

Jel G00, G1, G2, G3, G4, H2, H6

Current trends of financial and credit system development: theory and practice : a collective monograph / Collective of authors. Poltava: PC «Astraya», 2019. 115 p.

The collective monograph outlines the theoretical and methodological concepts of the financial and credit system. It evaluates the current state of the banking system of Ukraine. It investigates the features of fiscal policy transformation in Ukraine. It analyzes the functioning of the insurance market in Ukraine. It outlines the modern aspects of financial security of enterprises and banking institutions of Ukraine.

ISBN 978-617-7669-58-5

© Колектив авторів, 2019

© Центр фінансово-економічних наукових досліджень, 2019

Офіційний сайт: <http://www.economics.in.ua>

ЗМІСТ

УМОВНІ ПОЗНАЧЕННЯ	4
--------------------------------	----------

ПЕРЕДМОВА	5
------------------------	----------

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ФІНАНСІВ, ГРОШЕЙ ТА КРЕДИТУ

1.1. Методика оцінки інвестиційної привабливості: мега-, макро-, мезо-, мікрокрівні (Крамаренко І. С.)	6
1.2. Кейнсіанство і монетаризм як теоретико-методологічні концепції у формуванні фінансово-кредитної системи (Стеблій Г. Я., Панковець М. П., Калинець К. С.)	10
1.3. Цифрова економіка: синергетичний підхід та ключові детермінанти (Сіташ Т. Д., Крисак А. О.)	14
1.4. Оптимізація фінансування розвитку аграрного сектора у ринковому середовищі (Сіренко Н. М., Лункіна Т. І., Бурковська А. В., Мікуляк К. А.)	19
1.5. Іноземні інвестиції як фактор розвитку економіки малих та середніх підприємств України (Фещенко О. М., Лобанова І. М.)	24

РОЗДІЛ 2. БАНКІВСЬКА, ПОДАТКОВА ТА ФІСКАЛЬНА ПОЛІТИКА

2.1. Трансформаційні зміни у банківській системі 2014 – 2020 рр. (Сідельник О. П., Руденко З. М., Дребот Н. П.)	29
2.2. Екологічне оподаткування як інструмент фінансування природоохоронних заходів (Ковшун Н. Е., П'ятка Н. С.)	36
2.3. Загальна та спрощена системи оподаткування підприємства: сутність, аналіз, алгоритм вибору (Онисіфорова В. Ю.)	43
2.4. Особливості державної фінансової політики України та шляхи підвищення її ефективності (Дуліба Є. В.)	48
2.5. Фінансова спроможність територіальних громад в контексті реформи децентралізації (Східницька Г. В.)	54

РОЗДІЛ 3. ФІНАНСОВИЙ МЕНЕДЖМЕНТ ТА СТРАХОВИЙ РИНОК

3.1. Автоматизація факторингових послуг та її вплив на фінансовий менеджмент вітчизняних підприємств (Мезенцева О. О.)	58
3.2. Ринок добровільного особистого страхування: теорія та практика (Кириченко А. В.)	62
3.3. Підвищення конкурентоспроможності страхових послуг у контексті стійкого розвитку фінансового ринку (Алексєєнко Л. М., Кулина Г. М., Стецько М. В.)	66

РОЗДІЛ 4. ФІНАНСОВА БЕЗПЕКА

4.1. Теоретико-методичні засади формування філософії фінансової безпеки банків у трансформаційних умовах розвитку економіки України (Коваленко В. В., Сергєєва О. С.)	73
4.2. Кібернетична безпека банківського сектора в системі фінансової безпеки держави (Полторак А. С., Баришевська І. В., Мельник О. І., Боднар О. А.)	79
4.3. Бюджетна складова забезпечення фінансової безпеки держави (Заїчко І. В.)	83
4.4. Боргова безпека в системі зміцнення фінансової безпеки України (Вінічук М. В., Верескля М. Р., Михаліцька Н. Я.)	90
4.5. Оцінка ділової активності в системі фінансової безпеки суб'єктів господарювання (Барабаш Н. С., Ріпа Т. В.)	98
4.6. Оцінка фінансової безпеки підприємства в сучасних умовах (Багрій К. Л.)	103

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	108
---	------------

УМОВНІ ПОЗНАЧЕННЯ

ВВП – валовий внутрішній продукт
ЕЦП – електронний цифровий підпис
ЄП – єдиний податок
ЄС – Європейський Союз
ІП – індекс потенціалу по ввезенню інвестицій
ІФС – індекс фактичного становища по ввезенню інвестицій
МСП – малі та середні підприємства
НБП – Національний банк Польщі
НБУ – Національний банк України
НТП – науково-технічний прогрес
ОЕСР (OECD) – Організація економічного співробітництва та розвитку
ПП – податок на прибуток
ФРС – Федеральна резервна система
DDL – індекс цифрового розвитку
NCSI – національний індекс кібербезпеки

Наступним кроком має стати забезпечення належного рівня цифровізації суспільства, адже досягнення в Україні економічного розвитку і зростання можливе за рахунок виконання цілого комплексу важливих заходів і завдань, пріоритетне місце серед яких належить апробуванню новітніх фінансових технологій і платформ. Країна з таким могутнім науковим потенціалом має усі шанси на досягнення омріяних темпів еволюції фінансового ринку, лише необхідно комплексно підійти до розв'язання поставленого завдання.

Одним із пропонованих кроків може стати утворення Фонду підтримки інновацій та центрів з підтримки технологій та інновацій, що дозволить диверсифікувати джерела їх фінансового забезпечення та активізувати генерацію новаторами власних розробок. Водночас, слід забезпечити готовність фінансового регулятора моніторити впровадження найбільш прогресивних технологій у фінансову сферу задля недопущення виникненню різного роду ризиків і загроз.

РОЗДІЛ 4

ФІНАНСОВА БЕЗПЕКА

4.1. Теоретико-методичні засади формування філософії фінансової безпеки банків у трансформаційних умовах розвитку економіки України

© Коваленко В. В.

*д.-р. екон. наук, проф., проф. кафедри банківської справи,
Одеський національний економічний університет, м. Одеса, Україна*

© Сергєєва О. С.

*канд. екон. наук, доц., доц. кафедри банківської справи,
Одеський національний економічний університет, м. Одеса, Україна*

Забезпечення фінансової безпеки банків – це процес досягнення стану захищеності економічних інтересів банку, що виявляються у процесі реалізації його статутних цілей і завдань і полягає у створенні сприятливих умов для реалізації всіх передбачених статутом видів банківської діяльності. Рівень забезпечення безпеки банків визначається загальноприйнятими критеріями його надійності, а також іншими показниками, що характеризують його здатність протистояти різним негативним явищам [7, с. 256]. Слід відмітити, що сучасні реалії функціонування банків України супроводжуються значними деструктивними явищами, існуванням реальних та потенційних загроз, які в цілому дестабілізуюче впливають на фінансову безпеку країни [4, с. 527].

За нашими розрахунками, проблеми банківського сектора пов'язані не лише зі значним скороченням банківських установ, але й із впливом негативно класифікованих кредитів, їх валютизацією, скороченням вкладень у цінні папери й інші прибуткові активи, що спричинило найбільший за розмірами збиток – за весь період функціонування банківської системи України – 158,8 млрд грн станом на 01.01.2017 р. [8, с. 40]. На сьогодні, ситуація декілька змінилася, станом на 01.07.2019 р., банки України вийшли на позитивний результат своєї діяльності – прибуток склав 31,037 млрд грн.

Якщо розглядати погляди щодо визначення поняття «фінансова безпека», то слід відзначити, що усталена термінологія відсутня як у законодавчій та нормативно-правовій базі, так і наукових публікаціях, які присвячені цьому питанню.

Так, існує думка, що зростання динамізму суспільного розвитку супроводжується пришвидшенням появи глобальних економічних криз, зростанням їх масштабів, переміщенням їх до сфери фінансів, зокрема, банківського сектору. Відтак, забезпечення фінансової безпеки банків є найважливішим чинником не тільки національної, а й міжнародної економіки. Оскільки безпека банків є неодмінною складовою фінансової безпеки, саме стан банківського сектору визначає рівень фінансової безпеки держави [12, с. 145 – 146].

О. І. Барановський визначає фінансову безпеку комерційного банку як сукупність умов, за яких потенційно небезпечні для фінансового стану комерційного банку дії чи обставини попереджені чи зведені до такого рівня, за якого вони не здатні завдати шкоди встановленому порядку функціонування банку, збереженню й відтворенню його майна та інфраструктури і перешкодити досягненню банком статутних цілей; стан захищеності фінансових інтересів комерційного банку, його фінансової стійкості, а також середовища, в якому він функціонує [1, с. 439].

П. А. Герасимов визначає фінансову безпеку банку через поняття стабільності і стійкості фінансового стану банку. Також вагомим, на думку автора, є ступінь ефективності фінансово-економічної діяльності, рівень контролю за зовнішніми та внутрішніми ризиками, рівень достатності капіталу та ступінь захищеності інтересів акціонерів [3, с. 23].

О. Б. Васильчишин надає наступне визначення фінансової безпеки як динамічний стан банку який відображає збалансованість показників платоспроможності, ліквідності, фінансової стійкості та прибутковості в умовах перманентного впливу ризиків, ендегенних і екзогенних загроз фінансового й нефінансового характеру з метою захисту інтересів банку, як юридичної особи, а також його власників, вкладників та кредиторів [2; с. 58]. Авторка враховувала структурний, функціональний та захисний підходи до формулювання поняття фінансової безпеки банку.

Слід відзначити, що характер фінансової безпеки банку – двоякий: з одного боку необхідність виконання послуг банку у максимально короткий термін для досягнення фінансових інтересів користувачів результатами його діяльності, з другого – ретельне дотримання вимог чинного законодавства і порядку проведення банківських операцій, збереження комерційної таємниці та виконання заходів по аутентифікації і розмежуванню доступу до інформації [5, с. 241].

Тому, вважаємо, що фінансова безпека являє собою надзвичайно складну багатогранну категорію. Аналіз теоретичних положень щодо визначення сутності поняття «фінансова безпека» виявив суттєві розбіжності у наукових підходах, які можна систематизувати як:

– фінансова безпека як певна система з точки зору характеристики стану окремих її складових. В даному випадку стан окремих складових фінансової безпеки може характеризуватися збалансованістю, стійкістю, захищеністю від загроз (А. І. Сухоруков, Б. В. Губський, С. І. Пирожкова, В. Т. Шлемко та І. Ф. Бінко, Є. О. Медведкіна);

– фінансова безпека як певна система з точки зору характеристики стану цієї системи, без деталізації її структури. При цьому безпека розуміється як захищеність, стійкість до зовнішніх та внутрішніх загроз (О. М. Васькович, М. М. Єрмошенко, А. Г. Завгородній, Т. В. Мугляр, Ж. М. Довгань, О. І. Барановський, В. В. Коваленко);

– фінансова безпека як цілеспрямована управлінська діяльність (Б. А. Райзберг, С. В. Кульпінський, В. І. Грушко);

– фінансова безпека як складна система (Т. Г. Кубах, Н. М. Яценко).

Як, визначають автори, забезпечення фінансової безпеки банківської діяльності, повинно виходити із формування нової філософії її досягнення на концептуальній основі (табл. 1).

Таблиця 1

Елементи формування нової філософії фінансової безпеки банків

Елементи	Характеристика
Етимологічне джерело	Фінансова безпека – це сукупність умов, за яких потенційно небезпечні для фінансового стану комерційного банку дії чи обставини, попереджені чи зведені до такого рівня, за якого вони не здатні завдавати шкоди встановленому порядку функціонування банку, збереженню й відтворенню його майна та інфраструктури і перешкоджати досягненню банком статутних цілей; стан захищеності фінансових інтересів комерційного банку, його фінансової стійкості, а також середовища, в якому він функціонує
Онтологічна сутність	Процес досягнення стану захищеності фінансових інтересів банку, що виявляються в ході реалізації його статутних цілей і завдань, і полягає в створенні сприятливих умов для реалізації всіх передбачених статутом видів банківської діяльності. Рівень забезпечення фінансової безпеки банку визначається загальноприйнятими критеріями його надійності, а також іншими показниками, що характеризують його здатність протистояти різним негативним явищам
Гносеологія дослідження	Загальнометодологічні положення вивчення фінансових відносин, зовнішніх та внутрішніх загроз, їх структурування
Генеральна мета	Забезпечення фінансово стійкого функціонування банку та уникнення загроз його безпеці, захист законних інтересів банку від протиправних посягань, охорона життя і здоров'я персоналу, недопущення крадіжок фінансових ресурсів та матеріально-технічних засобів, знищення майна і цінностей, розголошення, втрати, витоку службової інформації
Суб'єкти	Держава, Національний банк України, банки, партнери і клієнти банків, служби безпеки банків
Об'єкти	Персонал банку, фінансові ресурси, матеріальні цінності, новітні технології, інформаційні ресурси
Завдання	Прогнозування, виявлення і подолання загроз, віднесення інформації до категорії обмеженого доступу; створення механізму й умов для оперативного реагування на загрози безпеки, максимально можливої локалізації загроз, що завдані фізичними та юридичними особами

Джерело: розроблено авторами за даними [5, с. 244; 7, с. 261]

Основним напрямом зміни філософії фінансової безпеки банків повинно стати в першу чергу зміна сприйняття самої фінансової безпеки як елементу управління банком, який дозволяє забезпечити фінансово стійке його функціонування та виникнення кризових ситуацій.

Фінансова безпека банків пов'язана із загрозами, з якими вони стикаються під час проведення власної фінансово-економічної діяльності. Аналіз наукових підходів до загроз, на які наражаються банкі, дозволив виокремити суб'єктів, що спричиняють їх виникнення (рис. 1).

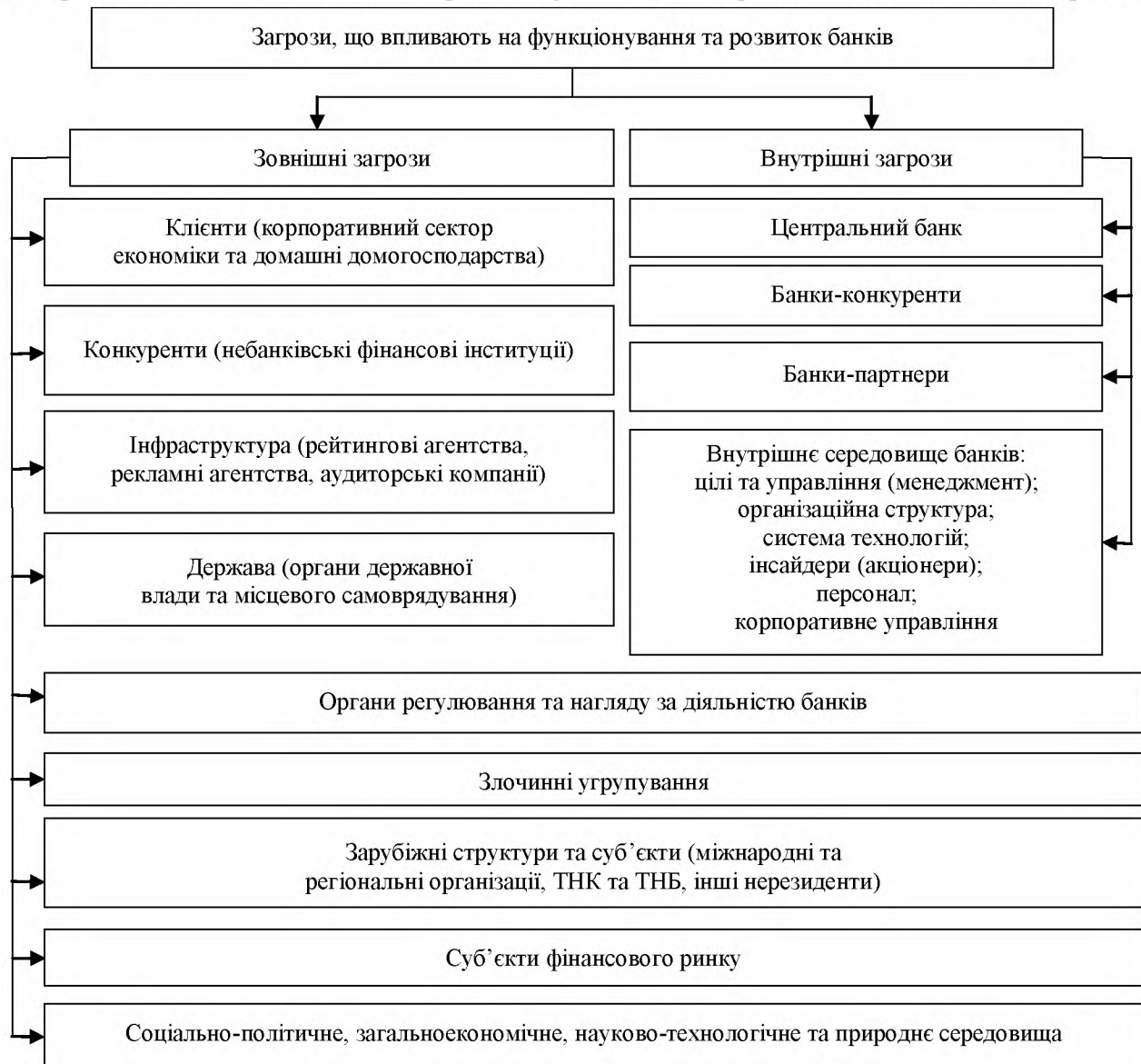

Рис. 1. Класифікація суб'єктів, що спричиняють виникнення загроз для фінансової безпеки банків

Джерело: авторська розробка

Зовнішні загрози викликані поведінкою суб'єктів та мають прояв у наступному: клієнти (корпоративний сектор економіки та домашні домогосподарства): погіршення платоспроможності клієнтів та зниження довіри до банків; конкуренти (небанківські фінансові установи): посилення конкурентної боротьби, методи недобросовісної конкуренції; інфраструктура: погіршення репутації банків; держава: застосування методів та інструментів державного регулювання економікою: фіскально-бюджетна, грошово-кредитна, цінова, зовнішньоекономічна, а також політика регулювання доходів (надмірний податковий тиск, обмеження на експортно-імпорتنі операції, підвищення рівня обов'язкового резервування, скорочення обсягів рефінансування, несприятлива процентна та валютна політики, управління золотовалютними резервами); органи регулювання та нагляду за діяльністю банків: недосконалість банківського нагляду та регулювання (наявність економічних нормативів,

застосування вимог до капіталу банків, система заходів попереднього реагування на проблеми банків та застосування пруденційних заходів впливу); злочинні угруповання: протиправна діяльність злочинних угруповань; розвиток процесів відмивання грошей, фінансування тероризму, корупції; зарубіжні структури та суб'єкти: приплив іноземного капіталу, нав'язування інтересів з боку міжнародних та регіональних організацій, міжнародні скандали, закриття кордонів; суб'єкти фінансового ринку: нерозвиненість страхового та слабкість фондового ринків, нестабільність цін на фінансові активи, дохідність операцій на ринку; соціально-політичне, загальноекономічне, науково-технологічне та природне середовища: недосконалість нормативно-законодавчої бази; економічна криза, тенденція до зниження ВВП, несприятлива експортно-імпортна структура, низька конкурентоспроможність вітчизняних товарів, інфляційні процеси, бартеризація розрахунків між суб'єктами господарювання; соціальна напруга в регіонах, міжетнічні національні відносини, недовіра до президента та уряду, вплив опозиції, політична дестабілізація, війна, розвиток науково-технічної інфраструктури, стихійні лиха та екологічні катастрофи.

Внутрішні суб'єкти, які несуть загрози для фінансової безпеки банків, полягають у наступних діях: Центральний банк: проблеми у функціонуванні системи електронних розрахунків, кредитно-депозитні операції з банками, недосконалість банківського нагляду та регулювання; банки-конкуренти: застосування методів недобросовісної конкуренції банків; банки-партнери: розвиток процесів злиття і поглинання банків; внутрішнє середовище банків: помилкове визначення цілей та стратегічних напрямків діяльності банків недотримання ліквідності банків, недосконалість організації системи фінансового менеджменту в банку, слабкість маркетингової політики банку, неефективна система фінансового контролю, побудова нерациональної структури банку, наявність каналів витоку інформації з банку, недосконалість організації проведення основних банківських операцій, тиск власників на прийняття управлінських рішень, пільгове кредитування, відсутність висококваліфікованого та чесного кадрового потенціалу банку, помилки та шахрайство, конфлікти.

Отже, загрози з боку зовнішнього середовища можна умовно поділити на дві групи: фактори прямого та опосередкованого впливу. Джерелами небезпеки стосовно факторів прямого впливу, на нашу думку, є наступні: клієнти, конкуренти, злочинні угруповання, інфраструктура, держава, органи регулювання та нагляду за діяльністю банків, нерезиденти. Такі категорії суб'єктів формують найближче оточення банків, з ними банки вступають у ділові стосунки, тому саме вони вчиняють найсуттєвіший вплив. Джерелами небезпеки стосовно факторів опосередкованого впливу є фінансовий ринок, правове, загальноекономічне, соціально-політичне, науково-технологічне та природне середовище. Вони опосередковано впливають на банківську систему, створюючи певні умови її функціонування та розвитку.

Джерелами внутрішніх загроз банків можуть бути центральний банк, банки другого рівня, а також внутрішнє середовище банків, зокрема, менеджмент, організаційна структура, система технологій, інсайтери, персонал, корпоративна культура.

Головний принцип забезпечення фінансової безпеки – це контроль і балансування доходів і витрат економічної системи. У процесі дослідження фінансової безпеки банків, актуальним питанням є встановлення її рівня, з метою прийняття управлінських рішень для мінімізації впливу загроз, що виникають у процесі реалізації політик розвитку банківського бізнесу.

Так, відповідно до Методики розрахунку рівня економічної безпеки Міністерства економіки України [10] (зараз Міністерство економічного розвитку і торгівлі України), яка була розроблена з метою використання її органами виконавчої влади, науковими інститутами та іншими установами при визначенні рівня складових економічної безпеки для прийняття управлінських рішень щодо аналізу, відвернення та нейтралізації реальних і потенційних загроз національним інтересам у відповідній сфері, можна визначити рівень фінансової безпеки банківського сектору економіки України.

Індикатори рівня фінансової безпеки банківського сектору економіки України підтверджують поглиблення кризових явищ та їх дестабілізуючий вплив на фінансову безпеку країни (табл. 2).

Таблиця 2

Індикатори рівня фінансової безпеки банківського сектору України, 2013 – 2018 рр.

Показники	Порогові значення	Роки					
		2013	2014	2015	2016	2017	2018
Частка простроченої заборгованості за кредитами в загальному обсязі кредитів, наданих банками резидентам України, %	50	7,7	13,5	22,1	30,5	56,45	53,10
Частка іноземного капіталу у статутному капіталі банків, %	50	34,0	32,5	34,8	48,6	56,05	56,05
Рентабельність активів, %	1 – 1,15	0,12	-4,07	-5,46	-12,6	-1,93	1,69
Співвідношення ліквідних активів до короткострокових зобов'язань	90	0,89	0,86	0,93	95,76	98,2	98,2
Частка активів п'яти найбільших банків у сукупних активах банківської системи, %	50	40,0	43,4	51,5	57,0	55,6	55,0
Співвідношення банківських кредитів та депозитів в іноземній валюті, %	100	124,09	152,66	168,65	134,49	118,21	118,0
Співвідношення довгострокових (понад 1 рік) кредитів та депозитів, разів	3	1,8	2,8	3,9	4,13	3,90	3,90

Джерело: розраховано авторами за даними [6; 9 – 11]

За даними табл. 2 можна зробити висновки, що співвідношення банківських кредитів та депозитів в іноземній валюті становило 118,2 %, що перевищує норму на 18,8 %. Частка простроченої заборгованості за кредитами в загальному обсязі кредитів, наданих банками резидентам України, станом на 31.12.2018 р. становила 54 %, що перевищує норму на 8 %. Частка іноземного капіталу у статутному капіталі банків становила 56 %, що перевищує норму на 12 %. Співвідношення ліквідних активів до короткострокових зобов'язань становило 98,2 %, що перевищує норму на 9,1 %. Співвідношення довгострокових (понад один рік) кредитів та депозитів становило 3,9 рази, що перевищує норму у 0,9 рази (приблизно на 30 %). Частка активів п'яти найбільших банків у сукупних активах банківської системи станом на 31.06.2018 р. становила 56 %, що перевищує норму на 11,2 %.

Дані табл. 2 дають змогу виокремити основні загрози, характерні для банківського сектору економіки України в 2013 – 2018 рр. Так, частка простроченої заборгованості за кредитами в загальному обсязі кредитів, наданих банками резидентам, мала стійку тенденцію до зростання: до 53,1 % у 2018 р. та 30,5 % у 2016 р. Необхідно зазначити, що в контексті виміру рівня безпеки даний показник належить до типу «В» і є дестимулятором, оскільки між його фактичними значеннями та інтегральною оцінкою є зворотній зв'язок. Іншими словами, підвищення частки простроченої заборгованості в загальному обсязі кредитів є явищем негативним і становить загрозу фінансовій безпеці банків. Критичне значення даного показника – 7 %, а фактичні його значення впродовж 2013 – 2018 рр. були суттєво вищими.

Співвідношення банківських кредитів та депозитів в іноземній валюті належить до змішаного типу «А», оскільки до певного значення показника є стимулятором, а в разі подальшого збільшення перетворюється на дестимулятор. Зокрема, оптимальне значення даного показника повинно перебувати в діапазоні 100 %, у разі відхилення значень в той чи інший бік тенденція розцінюється певною мірою як негативна. За нашими розрахунками, рівень безпеки за даним показником диференціювався за роками.

Частка іноземного капіталу у статутному капіталі банків теж належить до змішаного типу. Оптимальне значення даного показника повинно перебувати в межах 20 – 25 %. Фактичні значення показника в аналізованому періоді суттєво перевищували верхню межу оптимальності і становили 56,05 % у 2018 р.

Показник співвідношення довгострокових (понад 1 рік) кредитів та депозитів належить до типу «В» і є дестимулятором. У 2018 р. значення даного індикатора становило 3,9 рази, що характеризує рівень безпеки як украй низький. Рентабельність активів (змішаний тип А) – оптимальні значення 1 – 1,5 %. Фактичні ж значення були суттєво нижчими від оптимальних, особливо в 2014 – 2017 рр., де вони були від'ємними, тобто рівень безпеки за цим показником можна охарактеризувати як абсолютно небезпечний.

Співвідношення ліквідних активів до короткострокових зобов'язань (тип А) впродовж аналізованого періоду коливалося в межах задовільного та оптимального значень, а рівень безпеки перебував у межах 80 – 100 %, що характеризує його як високий. Частка активів п'яти найбільших банків у сукупних активах банківської системи (індикатор типу В) не повинна перевищувати 30 %. Представлені розрахунки свідчать про значно вищі значення даного індикатора, які сягнули станом у 2018 р. критичного рівня і загрожують фінансовій безпеці банків України (55 %).

Для визначення інтегрального показника фінансової безпеки банківської системи, скористуємося ваговими коефіцієнтами, які визначені у Методиці розрахунку рівня економічної безпеки (табл. 3) [10].

Таблиця 3

Вагові коефіцієнти для розрахунку інтегрального показника фінансової безпеки банківської системи України, 2018 р.

Показники	Вагові коефіцієнти
Частка простроченої заборгованості за кредитами в загальному обсязі кредитів, наданих банками резидентам України, %	0,1510
Частка іноземного капіталу у статутному капіталі банків, %	0,1371
Рентабельність активів, %	0,1496
Співвідношення ліквідних активів до короткострокових зобов'язань	0,1359
Частка активів п'яти найбільших банків у сукупних активах банківської системи, %	0,1351
Співвідношення банківських кредитів та депозитів в іноземній валюті, %	0,1425
Співвідношення довгострокових (понад 1 рік) кредитів та депозитів, разів	0,1487

Джерело: [10]

На рис. 2 представлено динаміку інтегрального показника фінансової безпеки банківської системи України.

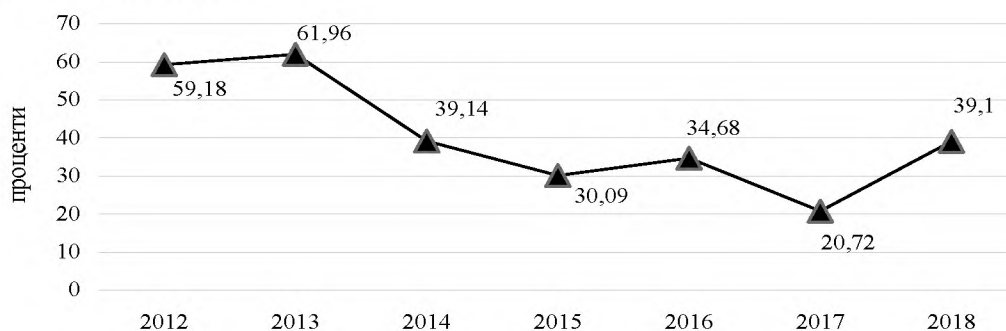

Рис. 2. Динаміка інтегрального показника фінансової безпеки банківської системи України, 2012 – 2018 рр., %

Джерело: розраховано автором

Представлені розрахунки підтверджують, що рівень безпеки в банківському секторі станом на 01.01.2019 р. підвищився у порівнянні з 2017 р., та склав 39,1 %. У 2017 р. зазначений показник сягнув майже критичного рівня – 20,72 %.

Отже, система показників-індикаторів, які підтверджені аналітичними розрахунками і мають кількісне вираження, дають змогу завчасно сигналізувати про небезпеку і розробляти превентивні та реактивні заходи з позиції забезпечення фінансової безпеки на макро- й мікроекономічному рівнях. Порогові значення індикаторів фінансової безпеки банків вказують на негативні явища, такі як: утрата банком ознак системності, здатності до стійкості, динамічного розвитку, конкурентоспроможності на зовнішніх і внутрішніх ринках, що може призвести до визнання стану проблемності та неплатоспроможності.

Узагальнюючи вище наведене, проведений аналіз наукових розробок і нормативно-правових актів свідчить, що основною причиною, яка зумовлює складнощі в проведенні досліджень, присвячених аналізу фінансової безпеки банків, є відсутність її чіткого визначення, виокремлення різновидів та розробки основних критеріїв і показників, вивчення сприйняття фінансової безпеки власне розвитку банківського сектору. Крім того, низький рівень фінансування наукових досліджень з проблематики фінансової безпеки зумовлює відставання розвитку сучасних засобів

протидії (запобігання) злочинним проявам у банківській сфері від способів і засобів вчинення і приховування останніх. У банківському секторі поряд з ризик-менеджментом окремого банку застосовуються й прямі колективні методи забезпечення фінансової безпеки.

В умовах інтеграційних процесів вплив зовнішнього економічного середовища не може бути нівельований. На діяльність вітчизняних банків впливають не лише вимоги органів регулювання всередині країни, але й на наднаціональному рівні. На підставі аналізу нормативно-правового забезпечення фінансової безпеки банків, можна зробити висновок, що на даному етапі формування система нормативно-правових актів не відповідає необхідним вимогам і є незавершеною. Система пруденційного нагляду за банками спрямована здебільшого на реагування на негативні події, які вже сталися. На наш погляд, регулятивні заходи повинні бути розроблені таким чином, щоб передбачати і своєчасно реагувати на появу нових викликів і загроз, аніж нажорсткі репресивні дії. Доцільним є регулярне проведення стрес-тестувань з метою оцінки можливих збитків як окремих банків, так і загалом банківського сектору в умовах реалізації стресових сценаріїв.

Отже, основними напрямками забезпечення достатнього рівня фінансової безпеки банківського сектору України повинно стати в першу чергу зміна сприйняття самої філософії фінансової безпеки як елементу управління, який дозволяє забезпечити фінансово стійке її функціонування.

З цією метою необхідно вирішити питання макроекономічного та мікроекономічного спрямування.

Питання макроекономічного спрямування відносять до привілеї Національного банку України, а саме: мінімізація витрат для платників податків при капіталізації банків; створення спеціального фонду для рекапіталізації банків; розвиток третейських судів та досудового вирішення проблем між кредиторами та боржниками; підвищення відповідальності позичальників за надання в банки або кредитні бюро недостовірної інформації; створення банку «поганих активів банків»; приведення законодавства щодо процесів злиття і поглинання банків до найкращих практик Європейського Союзу, що дозволить швидше провести процес консолідації банків та знизить негативний вплив на їх ефективність; активізація політики сприяння підвищенню ролі іноземних банків в Україні та вжиття заходів задля залучення іноземного капіталу, передусім з глобальних фінансових установ.

Питання мікроекономічного спрямування націлені на створення єдиної системи фінансової безпеки у банках. Оскільки головним завданням підрозділу фінансової безпеки банку є захист його фінансових інтересів, одним з напрямків роботи по забезпеченню такого захисту є створення сприятливих умов перш за все для ведення фінансових операцій, що дозволяють отримувати максимальний дохід при мінімальних ризиках. Однак, щоб цілеспрямовано формувати такі умови, в структурі банків перш за все необхідно виділити ті об'єкти і явища, які впливають на їх фінансову безпеку, що дозволить надати роботі більш системний і комплексний характер.

4.2. Кібернетична безпека банківського сектору в системі фінансової безпеки держави

© Полторак А. С.

*канд. екон. наук, доц., доц. кафедри фінансів, банківської справи та страхування,
Миколаївський національний аграрний університет, м. Миколаїв, Україна*

© Барішевська І. В.

*канд. екон. наук, доц., доц. кафедри фінансів, банківської справи та страхування,
Миколаївський національний аграрний університет, м. Миколаїв, Україна*

© Мельник О. І.

*канд. екон. наук, доц., доц. кафедри фінансів, банківської справи та страхування,
Миколаївський національний аграрний університет, м. Миколаїв, Україна*

© Боднар О. А.

*канд. екон. наук, асистент кафедри фінансів, банківської справи та страхування,
Миколаївський національний аграрний університет, м. Миколаїв, Україна*

Система фінансової безпеки держави в умовах глобалізації не може характеризуватися оптимальним рівнем без достатнього рівня кібербезпеки банківського сектору, так, на нашу думку, саме кібернетичну безпеку банківського сектору необхідно розглядати та аналізувати як важливу частину фінансової безпеки держави. Зауважимо, що у сфері кібербезпеки